

Szablics Bálint

Quo vadis, avagy a nemzetgazdaság és társadalom fejlődésének stratégiai kérdései

**Quo Vadis: The Strategic Issues
of the Development of the National Economy
and Society**

Összefoglalás

A kutatási beszámoló első részében makrogazdasági és átfogó társadalmi válságok vázlatos áttekintését tehette meg az olvasó a *Polgári Szemle* előző számában. A nemzetközi politikai gazdaságtan egyik elmélete, az új medievalizmus megoldásként tekint a nem kormányzati, civil szereplőkre. Jelen részben a civil, nonprofit szektor magyarországi fejlődése és mai állapota kerül a vizsgálódás középpontjába.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: L3, D6, B2

Kulcsszavak: civil szervezetek, társadalmi tőke, új medievalizmus

SZABLICS BÁLINT, PhD-hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Állam és ökonómia kutatási terület (szablicsbalint@t-online.hu).

Summary

In the first part a macroeconomic approach was used while introducing structural changes and is observing the social impact of our lately challenges. A narrow pathway of disentanglement is glimmering as the reader comes to the second piece. New medievalism is focusing on NGOs as a possible means of solution. Thus a deeper study of Hungarian NGO sector has to be done to evaluate the potential lying in these special pieces of our society.

Journal of Economic Literature (JEL) codes: L3, D6, B2

Keywords: civil society, social capital, new medievalism

A CIVIL SZERVEZETEK ÉS SZEREPŰK A VERSENYKÉPESSÉGBEN

A szociális ellátások fejlődése – a civilség bölcsője Magyarországon

A magyarországi civil szektor történetét, mai formája kialakulásának történelmi előzményeit kutatók az államalapításig vezetik vissza. A jótékonyosság, az elesettek segítése intézményesült formát öltött már a kezdeti, államalapítást követő időkben, az állami szervezet és az egyház felismeréséből kiindulva. Történelmünk során számos példa mutatja, hogy ha nem is mindig reflektorfényben, de alakult, változott, fejlődött a mai értelemben vett civil társadalom.

A szociális ellátások gyakorlati megvalósítójaként az egyház szerepe már a kezdetektől kiemelkedő volt. Emellett a tehetősebbek magánvagyonukból is áldoztak jótékony célra, az önszolgálatnak számos formája alakult ki. Mária Terézia 1775-ben hozott létre saját vagyonából árva gyermekeket segítő alapítványt (Kuti, 1998).

Számos egyéb polgári kezdeményezés az 1867 utáni korszakra tehető: a gyermekek segítésére 1871-ben létrejött Fröbel Nőegylet, a Pesti Bölcsőde Egylet, az 1876-ban létrehozott Hajléktalanok Menhelye Egyesület, az 1886-os alapítású Szegény Beteg Gyermekek Egyesülete. A kiegyezésig tartó időszakban a közigazgatás szociális ellátásokról való gondolkodásának középpontjában a szegények megsegítése állt, azonban az, hogy ennek állami, egyházi vagy társadalmi feladatnak kell lennie, nem volt egyértelmű. Az 1871-es első magyar szegénytörvény a szegényügyet az illetőségi község teendői közé sorolta,¹ amelynek eredményeként a szegény embereknek a születési hely szerinti községhez kellett fordulnia segélyezésért. A társadalom szociális gondjainak fokozódásával egyre professzionálisabbá váltak a szociális szolgáltatások, tudatos szakmafejlesztés valósult meg pl. a gyermekvédelem terén. Az igények változása, a szakmai és jogi fejlődés 1920-ra a Népjóléti Minisztérium felállítását eredményezte.² 1927-ben megszületett az első társadalombiztosítási törvény³ is, amely az ipari munkások betegségi, baleseti, öregségi biztosítását rendezte. Szintén ebben az évben indult az Egri Norma néven bevezetett, szegénygondozást segítő rendszer, amelyet 1936-ban országos szintre emeltek.

A második világháború traumája és a fentebb említett körülmények a háború után minden korábbinál nagyobb társadalmi-szociális kihívás elé állították az államot. A Népjóléti Minisztérium (újra)alapítását a rossz egészségügyi, anyagellátási helyzettel és a hadigondozási feladatok nagy számával indokolták, feladata a szociális és egészségügy irányítása lett. A minisztériumot 1945 és 1947 között Molnár Erik, az 1947–1948-as időszakban Olt Károly, majd 1949-től 1950-ig a népesedési politikájáról is közismert Ratkó Anna vezette.

A szociálpolitika intézményes alapjait és új szervezetrendszerét már 1945-ben kialakították, állami feladatként elismerve a dolgozók helyzetének javítását. Az intézkedés nyomán a városok szintjéig elért a szociális igazgatás intézményrendszere. Ezzel, a szociális társadalom nézetének megfelelően, a szociális problémákat is felszámolták, ez azonban csak az ideológiának való megfelelést szolgálva, valódi problémákat takart el. Az ötvenes években kialakult – máig tartó hatású – szemlélet szerint az egyén, nem ismerve a költségvetés nagyságrendjeit, tulajdonképpen ajándékként értelmezte ezeket a juttatásokat. A megtermelt jövedelmeket terhelő nagyarányú elvonás és a szociális kiadások egyre nagyobb mértéke, a kiadási oldal ellenőrizhetetlensége ellenére is, a társadalom elfogadta a relatív jólétet és az elesett helyzetbe kerülés veszélyeztetettsége esetére a kompenzálás bizonytalan ígérését.

1. táblázat: A szociális biztonságra fordított kiadások Magyarországon 1950 és 1990 között (milliárd forint)

Kiadás	1950	1960	1970	1980	1990
Táppénz	0,249	1,656	3,750	8,534	21,4
Munkanélküli-ellátás	–	–	–	–	0,8
Nyugdíjellátások	0,927	4,427	12,985	55,979	156,4
Családi pótlék	0,303	1,391	2,810	13,561	52,8
Anyasági juttatások	0,070	0,179	1,952	5,808	15,1
Egészségügyi ellátás	0,595	3,782	8,329	17,800	71,0
Összesen (A)	2,144	11,435	29,826	101,68	317,5
GDP (B)	55,8	196,7	332,3	718,5	1722,8
(A)/(B)x100	3,8	5,8	8,9	14,2	18,4

Forrás: Tomka, 2003

A szegényparasztság jelentős része tulajdonhoz és megélhetéshez jutott a szintén az 1945. évhez kötődő földreformmal. Ezzel párhuzamosan indult meg az államosítás is, amely bázisát képezte a teljes foglalkoztatást biztosító gazdaság kialakításának. A kapitalista országokhoz képest nagyobb súllyal képzelték el a szükségletek kollektív kielégítését, természetesen nem piaci alapon. Ezzel összhangban alacsony bérszínvonal alakult ki, amelyen felül az állam által felvállalt oktatási, egészségügyi szolgáltatások igénybevételeire volt lehetőség. A kollektív szükségletek mellett az állam terjeszkedésének eredményeként számos egyéni szükséglet (pl. alapvető élelmiszerek) kielégítése, finanszírozása is közfeladattá vált. Az elképzelésekből – részben az állam anyagi lehetőségeinek

korlátai miatt – kevés valósult meg, a diktatórikus politikai fordulat alapvetően befolyásolta a szociálpolitika eszköztárát. A tervgazdálkodás kialakítása során még az is felmerült, hogy önálló szociálpolitikára nincsen szükség, hiszen „a népi demokrácia minden tette szociálpolitika”.⁴ E felfogás a Népjóléti Minisztérium 1950-es megszüntetéséhez vezetett, a szociális szakszolgálatokat pedig felszámolták. A szociálpolitikát – egy egyébként is társadalmi sebekkel terhelt időszakban – alárendelték a hatalom ideológiai érdekeinek. Kizárólag a dolgozókra, a munkásságra fókuszáltak, a társadalombiztosítás és munkavédelem területét a szakszervezetek kapták meg. Minden más terület gyakorlatilag elsovadt. Az ideológia érdekeinek megfelelő, szociálisnak mondható célok, mint a munkahelyteremtés és a nők munkába állítása, és ennek érdekében a gyermekeket ellátó intézmények támogatása, tudtak érvényesülni. De ez egyben azt is eredményezte, hogy az e körön kívül eső rétegek diszkriminációja mindjobban felerősödött. Emellett egyes intézkedések még ezen a körön belül is különbségeket erősítettek: a parasztságot kizárták az egészségügy ingyenességéből, az állami alkalmazottak privilegizált juttatásokban részesültek. Minden intézkedés abba a fentebb említett irányba hatott, hogy az igénybevevők az állam, a párt ajándékaként tekintsenek a szociális ellátás keretében kapott juttatásokra, és semmiképp ne alapvető jogként.

Az elkobzott vagyon szerzetesrendnek való adományozásától az egyházi tized „nyegyedelésén”, a második budai kórház megalapításán, a Szent György Társulaton át a céhek mellett működő segélypénztárokig számos konkrét példa mutatja a változatos formákat, amelyek az elmúlt ezer évben kialakultak és elterjedtek. Természetesen a fejlődés üteme nem mindig volt dinamikus, nem feltétlenül követte az európai trendeket, így pl. a török hódoltság vagy a Habsburg-megszállás idején a 17–18. században, míg a második világháborút követően, a 20. században is jellemző volt az elnyomó hatalom ellenérdekeltsége az önszerveződések kialakulásában, fennmaradásában. Ezen időszakokat azonban számban, formagazdagságban és motivációban is fellendülés követte (Kuti, 1998).

Definíciós vita – „Hívjuk talán nonprofitnak”

Hogy kik is azok a nonprofit szervezetek? E kérdésben hosszas szakmai viták folytak Magyarországon is, hiszen a kifejezés nem definiált módon vált életünk részévé, hanem már létező jogintézmények összefoglaló neveként kezdtük alkalmazni.⁴ A definíciós vitáról a téma nemzetközileg is elismert szakértői, Kuti Éva és Marschall Miklós 1991-ben írtak összefoglaló tanulmányt (Kuti–Marschall, 1991), amelyben megkísérelték szintetizálni a nemzetközi gyakorlatban is eltérő tartalmú fogalom közös ismérveit. E szerint a nonprofit szektor általánosan elfogadott definíciója, az alkotó szervezetek közös jellemzői alapján, az alábbi ismérvekből vezethető le:

- a profit felosztása tilos (tehát nem a nyereség megszerzése, hanem annak tulajdonosok/tagok közötti szétosztása);
- végrehajtó hatalomtól, kormányzattól való függetlenség;
- szervezett működés, amely jogi személyiségben is megtestesül (vö. Sipos, 2003:271–272).

A mai jogszabályok alapján nonprofit szektorba tartozónak tekintjük a civil szervezeteket (civil társaság, egyesület, alapítvány, közalapítvány) és a nonprofit gazdasági társaságokat⁵ (korábban közhasznú társaság).

Kuti és Marschall fent hivatkozott tanulmányában is elismeri ugyanakkor, hogy a definícióból több olyan további elem kimaradt, amely más, a területen nagyobb (és főképp törésektől mentes) múlttal rendelkező országokban szintén a meghatározás fontos részei. Ilyenek lehetnek pl. a közjő szolgálata és az elsődlegesen adományokból származó bevétel, továbbá a pártpolitikától, valamint a hitéleti tevékenységtől való mentesség. Véleményem szerint azonban ezen distinkciók valóban nem illeszthetők teljes egészében a hazai joganyagban szabályozott fogalmakhoz.

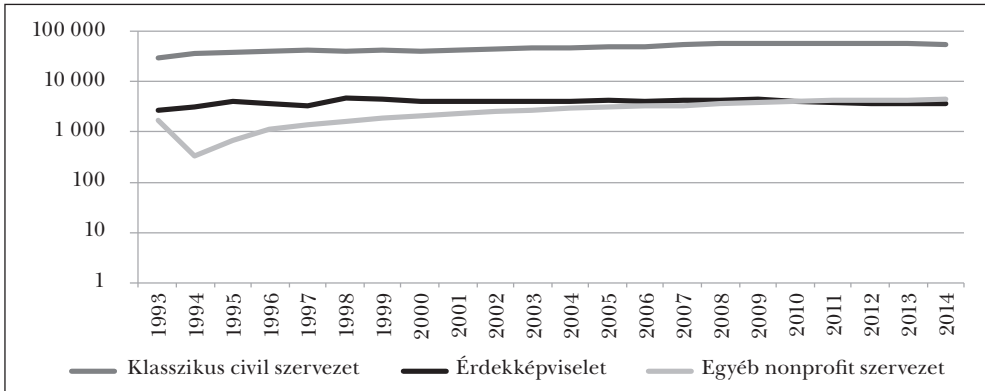
Működési jellemzők

A magyarországi civil szektor működési problémáinak kezelésével kapcsolatos egyik legalapvetőbb probléma, hogy a szektor valódi méretéről meglehetősen ellentmondásos adatok állnak rendelkezésre. Ennek egyik oka az, hogy a jogszabályok 2012 előtti állapota nem kezelte kellőképp azt a meglehetősen életszerű helyzetet, hogy egy közösség, egy szervezet a tevékenységét objektív (pl. a létesítő okiratban meghatározott cél teljesülése; tagok, alapítók, legfőbb szerv tagjai megszűnése, halála) vagy szubjektív (pl. az egyesület tagjai nem kívánnak tovább tagok lenni, és tagsági jogviszonyukat megszüntetik, ezzel kiüresítve az egyesületet) okok miatt megszűnik. Ehhez a kellő eszközök nem álltak rendelkezésre, a szervezetek megszüntetésére a legváltozatosabb, kreatív technikák alakultak ki, végső soron pedig ahhoz vezettek, hogy motiváció, illetve intézkedésre jogosult hiányában a szervezetek „bennragadtak” a nyilvántartásban. Számokban kifejezve: a bírósági nyilvántartásban mintegy 80 ezer,⁶ a hivatalos statisztikában csaknem 128 ezer,⁷ az éves – a szervezetek önbevallásán múló – statisztikai adatfelvétel során pedig 64 ezer kimutatott nonprofit szervezet (Tokaji, 2016) volt.

A helyzet áttekintését nehezítő másik kiemelkedő körülmény, hogy a különböző hivatalos forrásokból rendelkezésre álló adatok eltérő tartalommal bírnak, amelynek részben szakmai, részben pedig technológiai okai vannak. A statisztikai oldalon a fenti bírósági adatokkal való összehasonlíthatóság akadályát az okozza, hogy a KSH által használt „nonprofit szervezet” mint kategória nem ugyanazon szervezettípusokat tartalmazza,⁸ mint az OBH Civil Szervezetek Névjegyzéke elnevezésű közhiteles nyilvántartása. Ráadásul az OBH adatbázisa a közhiteles törvényszéki nyilvántartásokból táplálkozik, míg a KSH adatfelvételtől származó adatai csak azon szervezetekről adnak információt, amelyek az éves kérdőívet visszaküldték, és a feldolgozás időigénye miatt kétéves késleltetéssel is számolni kell.

Mindezekkel együtt is abból a feltételezésből kiindulva, hogy az a szervezet tekinthető működőnek, amely adatot szolgáltat magáról az adatfelvétel során (pl. KSH éves adatfelvétele), és hogy a szervezetek száma már nem változik dinamikusan, a KSH kétéves késleltetésű, adatfelvételtől származó adatait szokta a szakma hiteles, a valósághoz közeliként elismerni.

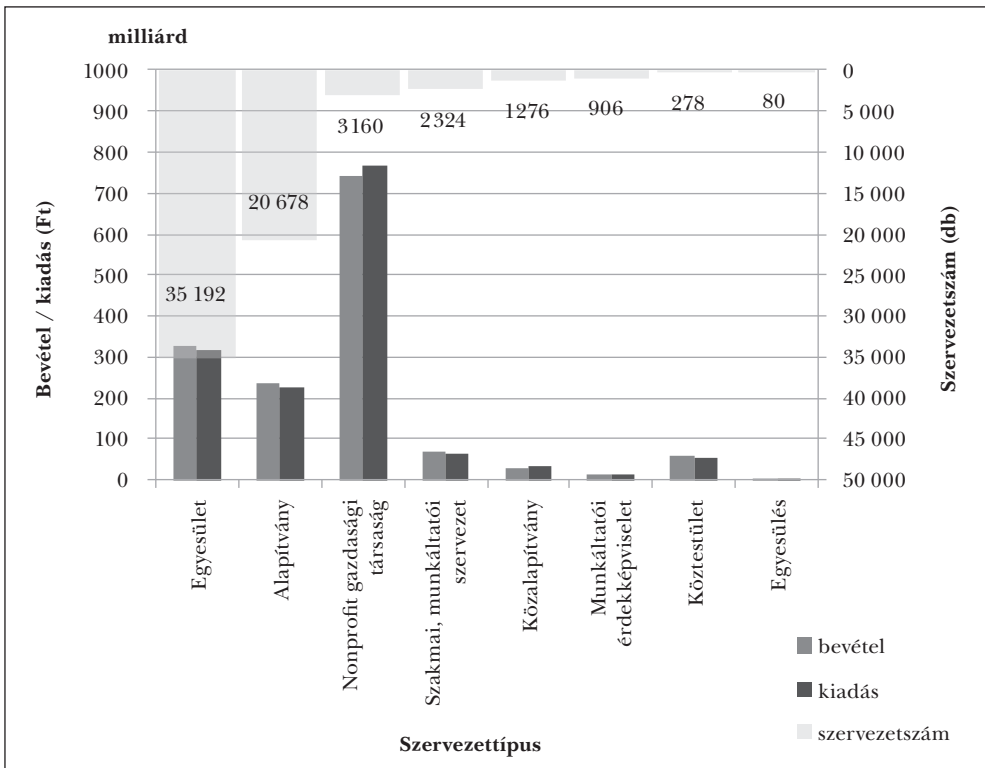
1. ábra: A nonprofit szervezetek számának változása

Forrás: KSH

Számunkra azonban a nonprofit szervezetek közül csak a „klasszikus civil szektor”, az alapítványok (magánalapítványok) és egyesületek érdekesek (2. ábra).

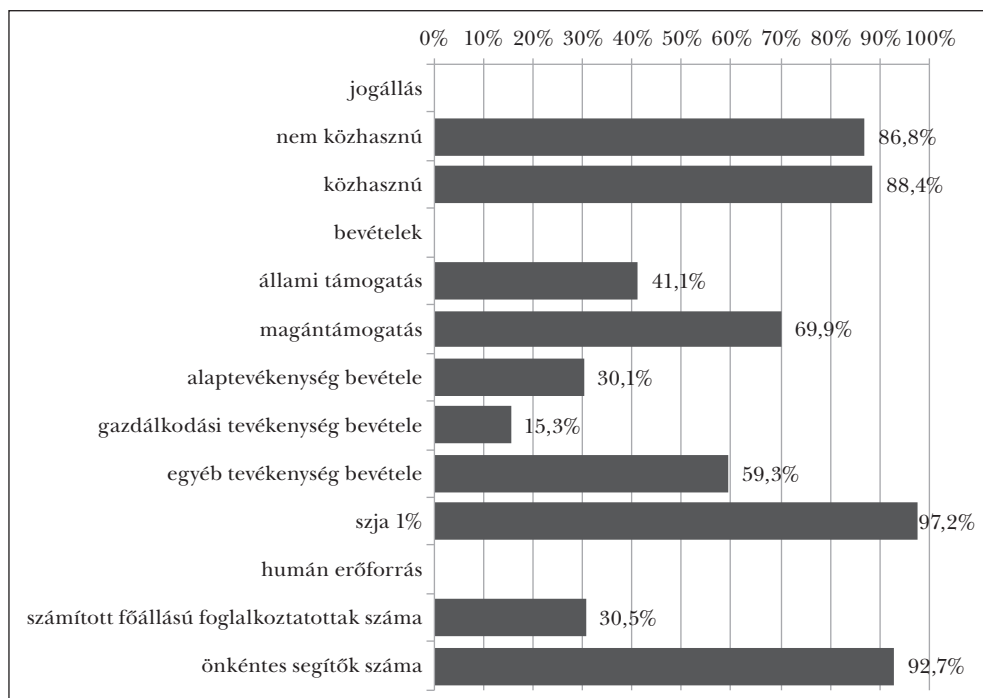
2. ábra: A nonprofit szervezetek száma, bevételei, költségei, eredménye jogi forma szerint

Forrás: KSH

A különbségtétel azért nagyon fontos, mert a foglalkoztatási, bevételi adatok tekintetében azonnal látható a különbség, tetten érhető a torzító hatás, amely indokolja a nonprofit szervezetek és a civil szervezetek közötti különbségtételt (3. ábra).

3. ábra: A civil szervezetek részesedése a nonprofit szektorra vonatkozó adatok arányában

Forrás: KSH

A fentiekből következő megállapítás, hogy bár a statisztika a nonprofit és civil szervezeteket egyben kezeli, a teljes nonprofit szektoron belül a civil szervezetek alkotják a túlnyomó többséget (87,4%), ugyanakkor az összes fizetett alkalmazottnak kevesebb mint egyharmadát (30,5%), míg az önkéntesek⁹ szinte teljes létszámát (92,7%-át) foglalkoztatja. Ezzel egy időben a teljes bevételnek csak 38%-ából gazdálkodik, és végzi tevékenységét. Abszolút számokban kifejezve e mutatók a következők szerint alakultak a 2014. évben: civil szervezetek száma 55 870 db, fizetett alkalmazottaik száma 37 462 fő (számított főállású foglalkoztatott), önkéntesek száma 466 992 fő, éves bevétel 558 549,5 millió Ft (Tokaji, 2016).¹⁰

Változások a rendszerváltozást követően

Kétségtelenül igen jelentős, szimbolikus tartalmú volt a rendszerváltónak mondott törvények sorában előkelő helyet elfoglaló 1989. évi II. törvény az egyesülési jogról, a civil szervezetek működéséről és támogatásáról (Etv.). Ez a jogszabály teremtette,

nyitotta meg újra az egyesületek (társadalmi szervezetek) létrehozásának szabadságát. Bár az Etv. számos ponton nem teremtett tiszta helyzetet, a rendszerváltozás pillanatában a megfelelő eszközzel élve nyitott régi-új utakat az állampolgárok számára. E lehetőséggel az állampolgárok éltek is, és a következő években rendkívüli mértékű alapítási kedv eredményezett számtalan új szervezetet.

Újabb impulzust adtak a 90-es évek közepén kiharcolt, illetve megalkotott jogszabályok, amelyek innovatív megközelítéssel, esetenként nemzetközileg is egyedülálló megoldásokkal segítették a szervezetek működtetését: az adókedvezmények szélesítését az sja 1%-os rendszerének bevezetése, majd pedig a közhasznúsággal kapcsolatos jogszabály követte.

Az ezredfordulót követő évekig a jogszabályokkal kapcsolatos fejlesztési munka a háttérben zajlott, a területtel foglalkozó minisztériumok a meglévő eszközök felhasználásával, szakmafejlesztési koncepciók kidolgozásával és eredményes végrehajtásával (pl. tájékoztató honlap létrehozása, civil házak hálózatának kiépítése, képzési és kutatási programok fejlesztése, lebonyolítása), intenzív munkával alapozták meg a továbblépést.

A következő időszakot már stratégiai gondolkodás, tervezett működés jellemezte a kormányzat részéről, és bár az adókedvezmények rendszerében a civil szektor számára kedvezőtlen változások következtek be az állam finanszírozási gondjainak kezelése miatt, létrejött a demokratikus alapokon nyugvó Nemzeti Civil Alapprogram és az önkéntes munkát elismerő jogi környezet.

A két évtizedes jogfejlődés során végig jellemző volt, hogy az újabb jogszabályok a korábbiakra épülve, de azzal nem mindig szerves egységben szabályoztak egy-egy újabb területet több vagy éppen kevesebb sikerrel. Szakértők egy csoportja 2005 folyamán érdekes próbának, kísérletnek vetette alá a civil szervezetek nyilvántartásával foglalkozó megyei bíróságokat: lényegében azonos alapszabállyal egy időben kezdeményezték minden megyében és a fővárosban egy-egy egyesület nyilvántartásba vételét. A megdöbbentő eredményt egy kiadványban foglalták össze: nem volt két egyforma eset, ahol ugyanannyi idő alatt vagy ugyanazzal a tartalommal reagált a bíróság az eljárás során. A felmérés rávilágított egy fontos problémára, amely alapján a jelentősen eltérő bírói gyakorlatból a jogszabályok nem megfelelő minőségére lehetett következtetni, a jogszabályok felülvizsgálata elodázhatatlanná vált (Fülöp, 2006).

Emellett az eltelt két évtizedben nemcsak a jogszabályok, hanem a társadalmi környezet, elvárások és igények is változtak, amelyek újabb gondolkodást indítottak el a jogalkotóban, ezért született meg a civil törvény koncepciója, és kezdődött meg 2010-ben a társadalmi egyeztetésekkel kísért előkészítése. A 2011 folyamán előkészített és az év végén elfogadott, majd 2012-ben hatályba lépett szabályok számos területen megújították, másokon összhangot teremtettek, de új innovatív – a civil szervezetek által régóta hangoztatott és igényelt – eszközök (pl. országos közhiteles nyilvántartás, egykapus ügyintézés, civil társaság, iratminták stb.) is a jogszabályba kerültek.

A társadalmi tőke szerepe

A versenyképesség egyik fontos tényezőjének tekintett társadalmi tőke elméleti alapját Francis Fukuyama dolgozta ki. Munkájának középpontjában a bizalom mint a gazda-

ság egyik fő mozgatórugója áll. Jelenti ez azt, hogy a gazdasági kapcsolatok csak olyan környezetben tudnak létrejönni, amelyben a felek megbíznak egymásban. Egy ország teljesítménye szempontjából pedig rendkívül fontos, hogy annak intézményeiben, a politikai és végrehajtó hatalom gyakorlóiban is megbízzanak. Különböző kultúrákban mindez másként érvényesül: a Távol-Keleten például alapvetően a család kerül előtérbe (az uralkodó után), míg európai és fejlettnek mondott nyugati társadalmainkban inkább a liberális gazdasági kapcsolatok élveznek prioritást. És – sajnálatos módon – egyre inkább elmondható, hogy társadalmi hálózatainkban az individualizmus erősödése egyre inkább nehezíti a közösségek kialakulását, fejlődését, miközben a technológiai újítások látszatközösségeket teremtenek. Ezzel kommercializálják a közösséget,¹¹ áruvá teszik, tartalmuk kiüresedik. Az információs társadalom fejlődésének hatása az is, hogy fogyasztásunkat már nem feltétlenül szükségleteink, hanem az elérhető információk, az adott termékről vagy szolgáltatásról alkotott kép határozza meg. Ilyen gazdasági-társadalmi környezetben megítélésem szerint egyre nagyobb jelentősége van a személyes kapcsolatoknak, az értéken alapuló közösségi hálózatoknak.¹²

Érdekes elméletet fogalmazott meg Karinthy Frigyes *Láncszemek* című novellájában 1929-ben (!).¹³ E szerint két teljesen ismeretlen ember között legfeljebb öt, egyenként személyes ismeretséget jelentő személyen át közvetett kapcsolatot lehet találni. A sejtést azóta a gyakorlat (pl. Facebook) és matematikai modellek is igazolták. Utóbbit Stanley Milgram kisvilág-kísérlete alapozta meg 1967-ben, mely során arra a következtetésre jutott, hogy két távoli pont (személy) között átlagosan 5,5 lépésnyi (személyes ismeretségen keresztül) távolság van. A kisvilág-tulajdonság lényege, hogy hálózatot szimbolizáló gráfban vannak népszerű és kevésbé népszerű (csúcsból kiinduló élek száma alapján) csomópontok, amelynek eredménye, hogy a relatív nagyszámú csúcsok közötti átlagos távolság mégis kicsi. A kisvilág-tulajdonságra építő modelleket pl. az internet optimális felépítésének vizsgálatában, de személyes kapcsolatok elemzésében is egyre inkább eredményesen hasznosítják.

Ha a társadalmat az egyének hálózataként fogjuk fel, és minden emberi kapcsolatot az adott csúcsokat összekötő élként, a kirajzolódó gráf egyfajta képet rajzol ki. Ez a kép sok módon értelmezhető, de számomra az a legizgalmasabb, hogy a teljes gráfhoz képest mekkora részt tesznek ki az olyan kapcsolatok, amelyek kölcsönösen előnyösek¹⁴ (vagy az adott szereplők percepciójában ez így jelenik meg). Ezen belül is azok, amelyek nem üzleti vagy hatalmi motivációjúak; másképp fogalmazva, nem az önérdek jelenti az első számú motívumot. Persze ennek mérése komoly nehézségekbe ütközhet, hiszen már a társadalmi tőke mérését illetően sincs egyetértés a kutatók között.

A társadalmi kapcsolatok minősége, irányultsága és erőssége alapján megkülönböztethetők az alábbi dimenziói (Tóth, 2005:22):

- összetartó társadalmi tőke, melyet az erős kötődések jellemeznek pl. családi vagy etnikai alapon (bonding);
- összekötő társadalmi tőke, amely lazább hálót jelent, de csoportthatárokon átfel, integratív jellegű (bridging);
- összekapcsoló társadalmi tőke az elkülönülő struktúrák, pl. a civil társadalom és a kormányzat közötti együttműködést jellemzi (linking).

ÖSSZEGZŐ GONDOLATOK

Az utóbbi évtizedekben megmutatkozó válságok (90-es évek végi orosz, kétezres évek végi jelzálogpiaci válság) nem csak a gazdasági életben mutatkoztak meg. Más folyamatokkal (globális felmelegedés, migráció, információs technológia, CETA/TTIP, cégméreték) együttesen a társadalmi szerveződés minden szintjén kezdenek látszani olyan törésvonalak, amelyeknek kezelését a szokványos eszközökkel nem lehet megvalósítani. Megszokott, hagyományos gazdaságpolitikai jelzőrendszerünk nem képesek előre jelezni a közelgő veszélyeket, és számos esetben már ismert, korábban is felmerült probléma nyomán következnek be hasonló eseménysorok. Eközben az állami eszközrendszer nem igazán hatásos, mert egyre inkább olyan globális problémák jelennek meg a lokalitásban, amelyeket egy-egy ország nem (sőt akár országcsoport sem) képes kezelni. A TNC-k határokön átívelő hálózatai egyre inkább kezükbe veszik az irányítást – egyelőre állami közreműködéssel.

Ilyen kihívások közepette is található azonban olyan ellenszer, amely képes – apró lépéseken keresztül – előbb az egyén, majd csoportok szintjén, később pedig kiterjedtebb módon a kívánatos irányba terelni életünket. A személyek szerves – tehát nem felületes online kommunikáción alapuló – hálózatai, egymás értékeinek tiszteletben tartása, figyelembevétel és a közösségek lehetnek a jövőben a boldogulás alapjai. Ezek a hálózatok azonban nem lehetnek sem felülről szervezettek, sem rendszerezettek. Nem teremthetők, csak maguktól, gondolkodásra és problémamegoldásra fókuszáló egyének öntevékenysége által jöhetnek létre. Mint minden kulturális változás, ez sem történik meg egyik pillanatról a másikra (külön erőteljes sokkhatást nem feltételezve), előfeltételeinek megteremtését viszont az állam támogathatja, nem csupán anyagi értelemben. A kitartó és kellően előrelátó, akár évtizedes távlatban gondolkodó és tervező szakpolitikák összehangolásának azonban nagy akadálya a jelenlegi nyugati demokráciákban szokásos politikai ciklikusság, amely megnehezíti az ilyen programok kialakítását. A szélesebb társadalmi konszenzus megteremtéséhez ezért vagy rendkívüli politikai bölcsesség, vagy olyan körülmények szükségesek, melyekből következhet a hatalomgyakorló viszonylagos változatlansága. Harmadik útként pedig érdemes fontolóra venni azt is, hogy új keretek létrehozásával a ciklusoktól függetleníthető célok megvalósítása és finanszírozása is teret kaphasson.

JEGYZETEK

- ¹ 1871. évi XVIII. törvénycikk a községek rendezéséről, 22. § c).
- ² A Népjóléti Minisztérium 1932-ben megszűnt, majd 1944-ben az Ideiglenes Nemzetgyűlés újra létrehozta.
- ³ 1927. évi XXI. törvénycikk a betegségi és baleseti kötelező biztosításról.
- ⁴ Magyar Dolgozók Pártja 1948. júniusi programja (részlet).
- ⁵ A lehatárolás önmagában is furcsa, miután előbbieik sui generis jogalanyok, a nonprofit gazdasági társaságok nem önálló cégformát takarnak. Lásd Auer et al., 2011:44.
- ⁶ Országos Bírósági Hivatal, Civil Szervezetek Névjegyzéke, www.birosag.hu.
- ⁷ KSH, STADAT táblák, 3.2.1.2. A regisztrált gazdasági szervezetek száma – GFO'11.

- ⁸ A KSH a Gazdasági Formák Osztályozása alapján sorolja be a szervezeteket, amely során pl. a közalapítványokat, nonprofit gazdasági társaságokat is a nonprofit kategóriában jeleníti meg.
- ⁹ A KSH által használt „önkéntes” fogalom nem egyezik a közérdekű önkéntes segítő fogalmával, amely egy szűkebb kört jelöl.
- ¹⁰ Ennek 31,3%-a állami, 35%-a magántámogatásból, 23,2%-a alaptevékenységből, 8,8%-a gazdasági-vállalkozási tevékenységből, 1,6%-a egyéb forrásból származott 2014-ben.
- ¹¹ Pl. a Facebook és más közösségi oldalak lehetővé teszik a gyors és olcsó kommunikációt, de közben az emberek egyre kevésbé használják ezt tartalmas dolgok közvetítésére. Számos, az emberi kapcsolatok fejlődésére hatástalan, lényegtelen információval árasztjuk el egymást, de legfőképp az ezen információkból üzleti hasznot kovácsoló mamutcégeket.
- ¹² Hasonló gondolatokat fogalmazott meg prof. dr. Lentner Csaba a már idézett *Rendszerváltás és pénzügy-politika* c. könyvében, amikor a rendszerváltás következményei kapcsán felhívta a figyelmet a polgárosodás helyett megvalósuló menedzseresedés problémájára (Lentner, 2005).
- ¹³ Karinyth Frigyes: „*Ki kérdezett?*” *Címszavak a Nagy Enciklopédiához*, <http://mek.oszk.hu/07300/07367/html/01.htm>.
- ¹⁴ Ez a fajta játékelméleti megközelítés érvényesül a bizalmi kapcsolatok kialakulásában is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Auer Ádám et al. (2011): *Társasági jog*. Lectum Kiadó, Szeged.
- Csath Magdolna (2014): Versenyképesség. In: *Közgazdaságtan. Társadalom-gazdaságtan, makroökonómiai alapok*. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Budapest.
- Fülöp Sándor (2006): *Egyesületek bírósági nyilvántartásba vételi gyakorlata*. EMLA Egyesület, Budapest.
- Kuti Éva (1998): *Hívjuk talán nonprofitnak...* Nonprofit Kutatócsoport, Budapest.
- Kuti Éva – Marschall Miklós (1991): A nonprofit szektor fogalma. Egy definíciós vita, és ami mögötte van. *Esély*, 3. évf., 1. sz., 61–69.
- Lentner Csaba (2005): *Rendszerváltás és pénzügypolitika*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Sipos Katalin (2003): Európai Unió: Civil társadalom – nem kormányzati szervezetek – Konvent. *Állam- és Jogtudomány*, 44. évf., 3–4. sz., 267–290.
- Tokaji Károlyné (szerk.) (2016): *Nonprofit szervezetek Magyarországon 2014*. KSH, Budapest.
- Tomka Béla (2003): A jóléti kiadások alakulása Magyarországon nemzetközi összehasonlításban 1918–1990. *Statisztikai Szemle*, 81. évf., 1. sz., 52–69.
- Tóth István György et al. (2005): *A társadalmi tőke növelésének lehetőségei fejlesztéspolitikai eszközökkel*. Tárki, Budapest.